

dr hab., Barbara Piontek prof. nadzw.

Katowice, 2017-07-28

*Katedra Zarządzania
Wyższa Szkoła Biznesu
ul Ciepłaka 1 C
41-300 Dąbrowa Górnicza*

RECENZJA

rozprawy doktorskiej **mgr Łukasza Łaty** na temat:

Inteligentna specjalizacja jako koncepcja polityki sektorowej Unii Europejskiej na przykładzie specjalizacji regionalnych w Polsce

Promotor: Prof. zw. dr hab. Kazimierz Ryć

Podstawa prawna recenzji: Pismo Pana Prof. dr hab. Alojzego Z. Nowaka – Dziekana Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 29.06.2017 roku i umowy o dzieło na recenzję w przewodzie doktorskim (bez numeru umowy).

1. Uzasadnienie wyboru i tematu rozprawy

We wprowadzeniu do rozprawy Doktorant uzasadnił celowość wyboru tematu swojej rozprawy, w szczególności wskazał na (s. 10):

- specyficzną genezę koncepcji *inteligentna specjalizacja*, która była odpowiedzią na zapotrzebowanie decydentów Unii Europejskiej, poszukujących sprawnych i efektywnych rozwiązań. Koncepcja ta, jak wskazuje Doktorant, zyskuje również coraz większe zainteresowanie decydentów na całym świecie;
- zadanie jakie postawiono tej koncepcji, a mianowicie *uczynienie z UE najbardziej konkurencyjnej gospodarki świata*;
- fakt, że *idea inteligentnych specjalizacji stała się podstawą prowadzenia polityki regionalnej w całej Unii Europejskiej*;

- zadaniem *inteligentnych specjalizacji* jest efektywne lokowanie środków finansowych i wykorzystywanie endogennych zasobów danego regionu, który w oparciu o nie buduje swoją przewagę konkurencyjną;
- generalną zasadą budowania inteligentnych specjalizacji jest jej oddolny charakter. Nie są to odgórnie narzucone koncepcje, ale polityki rozwojowe wypracowane wspólnie przez władze, środowiska gospodarcze i naukowe z uwzględnieniem specyfiki kraju czy regionu;
- każdy region ma inną ścieżkę dojścia do określenia swoich specjalizacji, która dopasowana jest do specyfiki i uwarunkowań układu lokalnego;
- tak zaprojektowane zmiany gospodarcze powinny dotyczyć modernizacji tradycyjnych sektorów np. poprzez określenie nisz rynkowych, opracowanie i komercjalizację nowych technologii, zastosowanie nowych form innowacji, tj. innowacji otwartych, społecznych i usługowych oraz uwzględnieniu w szkolnictwie wyższym zapotrzebowania rynku na wyspecjalizowane kadry w ramach zidentyfikowanych potencjałów rozwojowych.

Sposób uzasadnienia wyboru tematu rozprawy oceniam jako kompleksowy i merytorycznie poprawny.

2. Ocena sformułowanych pytań badawczych

Doktorant sformułował szczegółowe pytania badawcze (s. 11):

1. *W jaki sposób dane województwo dokonywało wyboru inteligentnych specjalizacji regionalnych?*
2. *Jakie są specjalizacje regionu?*
3. *Jakie są spodziewane efekty przyjętych specjalizacji dla gospodarki regionu?*
4. *W którym z dokumentów strategicznych dla województwa określono inteligentne specjalizacje?*
5. *Czy w procesie wyboru specjalizacji brali udział partnerzy gospodarczy i naukowcy? Jaka była ich rola?*
6. *W jaki sposób województwo dostosowało własne strategie rozwoju do zidentyfikowanych przez siebie specjalizacji?*
7. *Czy region przygotował dodatkowe programy regionalne i środki finansowe, które mają przyczynić się do rozwoju zdefiniowanych specjalizacji regionalnych?*

8. *Jak wykorzystywane są środki z krajowych i regionalnych programów operacyjnych na wsparcie finansowe rozwoju specjalizacji w Polsce?*
9. *Czy planowane lub realizowane są inwestycje w obszarach inteligentnych specjalizacji? Jaka jest ich szacunkowa wartość? Kim są inwestorzy?*

Pewien mankament dysertacji stanowi fakt, że Doktorant sformułował powyższe szczegółowe pytania badawcze dla weryfikacji hipotez. Etapy procesu badawczego obejmują precyzyjne sformułowanie problemu badawczego, następnie określenie celów badania i pytań badawczych. Kolejnym krokiem jest sformułowanie hipotez badawczych. Tak więc na podstawie pytań badawczych konstruuje się hipotezy badawcze, a nie odwrotnie, gdyż pytania badawcze nie służą weryfikacji hipotez. Wyznaczają one drogę badawczą (jak?) w odniesieniu do hipotez.

Po drugie, niektóre z sformułowanych pytań badawczych budzą wątpliwości. Pytanie badawcze nie jest rodzajem *zwykłego* pytania. Odpowiedź na każde z takich pytań musi być możliwa do uzyskania w toku procedury badawczej, powinny one także ściśle wiązać się ze sformułowanymi celami (por. Andrews 2003). Przykładowo dyskusyjnym jest pytanie badawcze: *jakie są specjalizacje regionu* (s. 11)?

Kwestie te są istotne i mam nadzieję, że Doktorant w dalszych swoich badaniach będzie ją dostrzegał.

3. Cel i hipoteza rozprawy

W pracy, zakres przedmioty badań został poprawnie określony, a cel pracy został wyszczególniony. Głównym celem pracy sformulowanym przez Doktoranta jest: *odpowiedź na pytanie – czy programy inteligentnych specjalizacji stanowią podstawę do zwiększenia konkurencyjności i produktywności Unii Europejskiej na przykładzie specjalizacji regionalnych wskazanych przez polskie regiony (województwa) w odniesieniu do założeń idei inteligentnych specjalizacji zdefiniowanych przez Unię Europejską* (s. 10)?

Pewnym mankamentem pracy jest pewna rozbieżność między celem sformulowanym we wprowadzeniu, a celem przedstawionym w streszczeniu, który brzmi: *celem pracy jest przedstawienie problematyki dotyczącej inteligentnych specjalizacji w Polsce na poziomie regionalnym* (s. 4).

Hipotezą badawczą (s. 10) jest następujące stwierdzenie: *polskie województwa potraktowały proces wyłaniania inteligentnych specjalizacji regionalnych jako kompleksowy program transformacji regionalnej gospodarki.*

Dla udowodnienia przyjętej hipotezy głównej niezbędne było przeprowadzenie badań nad następującymi hipotezami roboczymi (s. 11):

1. *Każde z polskich województw wybrało inną drogę wyłonienia inteligentnych specjalizacji regionalnych.*
2. *Inteligentne specjalizacje regionalne służą określeniu profilu gospodarczego każdego z regionów.*
3. *Wraz ze wskazaniem inteligentnych specjalizacji regionalnych, polskie województwa przygotowały dodatkowe programy i środki finansowe wspierające rozwój specjalizacji regionalnych.*

Pewnym uchybieniem jest brak kompilacji hipotezy głównej z hipotezami cząstkowymi w kluczowym obszarze, jakim jest program rozumiany jako *najbardziej skuteczne narzędzia bieżącej i perspektywicznej polityki społeczno-gospodarczej. Program zmierza do zastąpienia wizji koncepcją systematycznego, uporządkowanego rozwoju, będącego rezultatem świadomego kształtowania rzeczywistości w bliższej i dalszej przyszłości* (por. K. Secomski). Szkoda, że Doktorant nie rozwinął zagadnienia programowania wyłaniania się regionalnych specjalizacji jako świadomego procesu, na który wskazuje w swoich pracach P. Sulmicki: *bez planu (programu) nie ma rozumnego działania w żadnej dziedzinie ludzkiej aktywności*

Tak sformułowana hipoteza główna – jakkolwiek w wysokim stopniu ogólna – oraz hipotezy cząstkowe, wpisują się w temat podjętej rozprawy i w jej cel.

Pomimo uwag dotyczących uzasadnienia wybranego tematu rozprawy, zakresu przedmiotowego oraz sformułowania hipotezy badawczej pozwalają recenzentowi stwierdzić, że Pan mgr Łukasz Łata w swojej rozprawie doktorskiej wykazał, że jest dobrze przygotowany do podejmowania zadań naukowo-badawczych; potrafi dostrzegać zagadnienia; trafnie je formułować, a w dalszej kolejności – je rozwiązywać.

Na podkreślenie zasługuje również fakt, że temat, zakres przedmiotowy i przyjęta hipoteza rozprawy stanowią kompleksowe ujęcie – przez Doktoranta – podjętego zagadnienia. Prezentowane podejście może być metodologicznie akceptowane, jakkolwiek w niektórych kwestiach jest dyskusyjne.

4. Ogólna charakterystyka rozprawy

Rozprawa Pana mgr Łukasza Łaty składa się z wprowadzenia, sześciu rozdziałów, zakończenia, aneksów, spisu literatury i odpowiednich zestawień.

Konstrukcja pracy podporządkowana została zakresowi przedmiotowemu, przyjętemu celowi oraz sformułowanej hipotezie. W kolejnych rozdziałach Autor omówił:

- ewolucję polityki społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej.;
- filary nowej polityki przemysłowej Europy.;
- inteligentne specjalizacje – koncepcja;
- inteligentne specjalizacje w Polsce;
- dodatkowe programy wspierające rozwój specjalizacji;
- pierwsze efekty wdrażania specjalizacji w Polsce.

Przedstawiona do recenzji praca liczy 199 stron, a zestawienie bibliografii obejmuje 141 pozycji (w tym 23 źródła internetowe). W tym zbiorze dominuje jednak zestawienie materiałów: raporty i dokumenty, które nie są literaturą naukową sensu stricto.

Praca zawiera jedynie wnioski z przeprowadzonych badań empirycznych.

Stwierdzić, że konstrukcja recenzowanej rozprawy jest przejrzysta i logicznie poprawna.

Doktorant w recenzowanej pracy wykazał się umiejętnością logicznego grupowania i powiązania zagadnień, sformułowanych w wyniku dezagregacji i rozpracowywania tematu rozprawy doktorskiej. Oznacza to, że Pan mgr Łukasz Łata opanował procedurę rozwiązywania zagadnień, jaką powinien legitymować się doktorant.

5. Ocena metodyki badań

Oceniając metodykę badań, prezentowaną w rozprawie stwierdzić należy, że Doktorant posługuje się w swojej pracy metodą analizy opisowej i porównań, metodą indukcji i dedukcji, koherencją wniosków. Metoda analizy opisowej w pracy wspierana jest także przez metodę bilansową, ujęcia graficzne, metodę wskaźnikową i zestawienia statystyczne. Dla podjętego tematu pracy metody te są właściwe i uzasadnione, a ich stosowanie nie budzi istotnych zastrzeżeń. Zauważyć jednak należy, że Doktorant zastosował

– w swojej dysertacji – w ograniczonym zakresie metodę analizy krytycznej. Przyczyn tego ograniczenia upatrywać należy w ogólnym trendzie, polegającym na wyparciu ekonomii normatywnej przez ekonomię pozytywną. Wskazuje na to także T. Sedlacek, który stwierdza że **paradoksem naszej rzeczywistości ekonomia jako nauka o wartościowaniu – w imię neutralności i poprawności ideologicznej – przestała wartościować**. Skutkiem takiego podejścia przez Doktoranta jest w wielu kwestiach bezrefleksyjne powoływanie się na źródła, jak i na autorów. **Tymczasem analiza krytyczna pozwala na poznawanie prawdy, wykazanie luki w obecnym stanie wiedzy, dysfunkcji rozumowania czy inspirowania kierunku dyskusji naukowej.**

Przykładowo Doktorant:

- w tabeli 2 (s. 44) przedstawia relacje pomiędzy poszczególnymi modelami konkurencyjności regionalnej. Powołując się na źródła literaturowe do czynników charakteryzujących pozycję konkurencyjną zalicza: PKB, produktywność, zatrudnienie PKB *per capita*, wartość dodana brutto. Pragnę zwrócić uwagę, że zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego* **czynnik jest to jedna z przyczyn wywołujących skutek**, z kolei **miernik jest to miara, wskaźnik określający wielkość, jakość lub wartość czegoś, kryterium oceny jakiegoś zjawiska**. W związku z tym zapytuję, jak mierniki takiej jak: PKB, PKB *per capita*, produktywność, zatrudnienie, czy wartość dodana brutto mogą być czynnikami?
- w kolei w tabeli 3 *Najważniejsze zasady strategii inteligentnej specjalizacji* (s. 63) Doktorant do zasad strategii inteligentnej specjalizacji zalicza *ocenę i monitoring*. Zwracam uwagę Doktorantowi, że *ocena i monitoring* ze swej natury nie mogą stanowić jakiegokolwiek zasady.

Doktorant – w rozprawie – wykazał się umiejętnością doboru metod stosownie do specyfiki omawianych kwestii i sformułowanych zagadnień, które należało rozwiązać i to ocenić pozytywnie.

W odniesieniu do metodologii pewnym brakiem w recenzowanej rozprawie są:

- brak uporządkowania definicyjnego pojęć, co skutkuje mnóstwem nieścisłości, a także brakiem definicji (przykładowo: rozwój, wzrost, postęp, rozwój zrównoważony, proces globalizacji, koncepcja, strategia, program, efektywność i sprawność, priorytet, transformacja, plan operacyjny). Nadto w pracy występuje wielodefinicyjność tych samych pojęć, brak ich precyzji (postęp gospodarczy – por. tytuł podrozdziału 3.3), brak spójności i rozproszenie definicyjne. Dorobek literaturowy w powyższym zakresie został

pominięty (choćby kategoria rozwój zrównoważony i trwały). Z kolei jedyna definicja inteligentnej specjalizacji pojawia się dopiero na stronie (s. 77 – *inteligentna specjalizacja to identyfikowanie wyjątkowych cech oraz zasobów państw i regionów*). Pytanie, czy takie rozumienie inteligentnej specjalizacji – jako koncepcji jest wystarczające?

- słabe jest również powiązanie przedstawionej koncepcji inteligentnej specjalizacji z dorobkiem teoretycznym w zakresie teorii podstaw rozwoju, rozwoju zrównoważonego, teorii wzrostu, polityki gospodarczej, programowania rozwoju, dorobkiem w zakresie budowania strategii rozwojowych w sferze publicznej – i równoczesne zestawienie, i ocena tych relacji w wymiarze ekonomicznym i społecznym oraz środowiskowym. Przykładowo przedstawione w tabeli 4 (s. 69) *elementy strategii regionalnej* nie zostały odniesione chociażby do metodologii budowania masterplanu. **Dezagregacja ustalonych priorytetów na zadania priorytetowe** – zgodnie z formułą masterplanu – powinna zawierać odpowiedzi na następujące pytania:
 - **Co?** – odpowiedź na to pytanie stanowi wyspecyfikowanie przedsięwzięć (konkretnych zadań priorytetowych) zmierzających do osiągnięcia określonego celu, ich skali oraz technicznego i technologicznego poziomu.
 - **Dlaczego?** – uzasadnienie założeń, że planowane przedsięwzięcia zrealizują zakładane cele.
 - **Gdzie?** – w jakim miejscu przedsięwzięcia będą ulokowane? Jaka infrastruktura jest dla nich niezbędna, a jaka potrzebna?
 - **Jak?** – za pomocą jakich środków pieniężnych, materialnych, społecznych oraz umiejętności i technologii przedsięwzięcia zostaną zrealizowane? Jakie będą proporcje między kapitałochłonnością a pracochłonnością przy realizacji ustalonych zadań priorytetowych?
 - **Kiedy?** – w jakich terminach zostaną osiągnięte rezultaty przedsięwzięć?
 - **Kto?** – kto ponosi odpowiedzialność za osiągnięcie konkretnych celów i realizacji zadań. Jaka jest rola podmiotów publicznych, a jaka prywatnych w realizacji zadań? Czy osoby te mają odpowiednie kwalifikacje oraz motywacje do podjęcia realizacji poszczególnych zadań?
 - **Za ile?** – Jakie założenia stanowią podstawę prognozy finansowej dla realizacji planowanych zadań? Jakie są potencjalne źródła finansowania? Jaka jest struktura finansowania, tj. relacja finansowania wewnętrznego do finansowania zewnętrznego? Jakie są ustalenia dotyczące przepływu gotówki?
- brak doprecyzowania zakresu przedmiotowego koncepcji inteligentnej specjalizacji. Mam świadomość, że z jednej strony koncepcja inteligentnej specjalizacji jest kategorią ogólną, *szytą na miarę* poszczególnych obszarów regionalnych i jako taka wymaga ogólnych i kompleksowych ujęć; z drugiej jednak strony, trzeba zwrócić uwagę, że jest ona kategorią złożoną i ta złożoność wymaga przyjęcia odpowiednich rozwiązań dla odpowiednich jej zakresów przedmiotowych. Brak doprecyzowania w tym zakresie skutkuje pewnym rozproszeniem. W dysertacji Autor porusza zarówno aspekty makro, jak i aspekty mikro. Aspekty te nie są jasno rozdzielone, wystarczająco pogłębione, a wątki są wymieszane, co sprawia wrażenie przeskakiwania z tematu na temat. Szeroki zakres ujęcia może tu być pewnym usprawiedliwieniem, ale nie w pełni;

- brak umocowania koncepcji inteligentnej specjalizacji w unormowaniach prawnych, a w tym brak odniesienia do art. 5 Konstytucji RP jako zasady i koncepcji nadrzędnej (art. 8 Konstytucji RP);
- brak zestawienia i oceny istniejących programów i szeroko rozumianych rozwiązań instytucjonalnych z propozycjami, które są proponowane w zakresie koncepcji inteligentnej specjalizacji;
- brak uwzględnienia i osadzenia koncepcji inteligentnej specjalizacji w procesach wzrostu i w procesach rozwoju, korporacjonizmu globalnej gospodarki, w nierównościach społeczno-gospodarczych oraz słabnącej roli państw – jako barier dla urealnienia koncepcji inteligentnej specjalizacji;
- największym mankamentem dysertacji jest fakt, że dokumenty unijne stały się fundamentem dla formułowania rozwiązań teoretycznych. A jak stwierdza Profesor Paweł Sulmicki „nie ma nic lepszego dla praktyki, jak dobra teoria”.

W swojej dalszej pracy Doktorant powinien podjąć trud wyeliminowania wskazanych uchybień dotyczących metodyki badań.

6. Merytoryczna ocena pracy oraz kwestie dyskusyjne i uwagi krytyczne

Przyjętym celom i sformułowanej hipotezie podporządkowano strukturę niniejszej dysertacji.

W rozdziale pierwszym Autor podjął zagadnienie ewolucji polityki społeczno-gospodarczej Unii Europejskiej w ujęciu regionalnym oraz analizę zmian, jakie następowały w Europie w zakresie polityki przemysłowej kontynentu po II wojnie światowej, aż do perspektywy 2020 roku. W rozdziale wyjaśnione są definicje regionu, polityki regionalnej oraz polityki przemysłowej, którymi posługuje się Unia Europejska. Rozważania wzbogaciłoby i pogłębiło poszerzenie przedmiotu materialnego badań o: autorów, którzy tworzyli politykę społeczno-gospodarczą rozumianą jako *reguły kierowania gospodarką*; o rozwiązania organizacyjne i rozkład decyzyjny, który kształtował funkcjonowanie podmiotów polityki społeczno-gospodarczej, opartych na budowaniu integracji. Była ona wówczas podstawą dla budowania procesów wzrostu i rozwoju. W pracy jedynie zasygnalizowano istnienie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali W świetle nieuwzględnienia tego dorobku naukowego Autor nie mógł podjąć oceny krytycznej formułowanych rozwiązań w tym zakresie.

Rozdział drugi dotyczy filarów nowej polityki przemysłowej, w poszczególnych podrozdziałach omówiono: 1) czynniki kształtujące konkurencyjność regionów; 2) modele konkurencyjności regionalnej; 3) teorie rozwoju regionalnego wspierające nową politykę przemysłową, 4) „Sektorowy łańcuch powiązań” jako istota nowej polityki przemysłowej. **Niestety Doktorant uległ błędnemu a powszechnemu (szczególnie w retoryce unijnej) uznaniu i rozumieniu konkurencyjności, która jest efektem, wynikiem lub skutkiem, a nie priorytetem rozwoju.**

Konkurencja jest kategorią rynkową, jest rozumiana jako rywalizacja kupców lub producentów w walce o rynki zbytu, pozyskanie klientów itp. Rynek operuje krótkookresowym horyzontem czasu. W jaki sposób konkurencja może być priorytetem programu perspektywicznego i priorytetem rozwoju, priorytetem koncepcji inteligentnej specjalizacji? To pozostaje pytaniem bez odpowiedzi.

Równocześnie zwrócić należy uwagę i podkreślić, że wzrost konkurencyjności jest efektem procesu gospodarczego, rozwiązań instytucjonalnych i technologicznych. Wzrost konkurencyjności może następować na skutek poprawy wymogów jakościowych, ale także w wyniku ich ograniczania. Przykładów na poparcie takiej tezy jest wiele. A zatem konkurencja jest skutkiem ubocznym stosowania innych narzędzi i rozwiązań. Stąd pytanie: jak skutek może być priorytetem? Błędne przyjęcie założeń wpływa na rozpracowanie treści rozdziału i przejawia się m.in. w takich sformułowaniach: *wspólną cechą niezbędną dla rozwoju konkurencyjności jest prowadzona z sukcesami działalność gospodarcza* (s. 40). Działalność gospodarcza nie może być jakkolwiek cechą, tym bardziej cechą rozwoju konkurencyjności.

Wątpliwości budzi rozdział trzeci pt.: *Inteligentne specjalizacje – koncepcja*, którego struktura wewnętrzna nie stanowi rozwinięcia sformułowanego tytułu tego rozdziału. Obejmuje ona: *ideę inteligentnej specjalizacji, dylematy związane ze strategią inteligentnych specjalizacji, inteligentną specjalizację jako szansę na postęp gospodarczy, inteligentne specjalizacje w dokumentach europejskich i krajowych.*

W rozdziale tym Doktorant przedstawił założenia koncepcji inteligentnej specjalizacji jako:

- założenia nawiązujące do teorii rozwoju regionalnego (s. 60-61);
- cel i generalną zasadę inteligentnej specjalizacji: przedstawionej przez naukowców jest to, aby inwestycje w wiedzę skupiać na działaniach, które odzwierciedlają obszary, w których region lub państwo ma jakąś komparatywną przewagę, czyli specjalizację lub

w obszarach nowopowstających, gdzie przedsiębiorcy mogliby rozwinąć nowe działania (s. 61);

- najważniejsze zasady strategii inteligentnej specjalizacji (por. tabela 3, s. 63);
- główną zasadą koncepcji inteligentna specjalizacja jest koncentracja na „procesie przedsiębiorczego odkrywania” czyli procesie, dzięki któremu przedsiębiorca zdaje sobie sprawę, że towar lub działanie, które może, ale nie musi, istnieć w innych regionach, może zostać wytworzone lokalnie, z pewnymi zmianami i prawdopodobnie niższym kosztem (s. 63-64);
- dylematy związane ze strategią inteligentnych specjalizacji i określił główne ramy inteligentnej specjalizacji;
- wzorce zmian strukturalnych w regionalnej gospodarce, które mogą wystąpić w wyniku inteligentnych specjalizacji (por. tab. 4);
- elementy samooceny regionów w pracach nad strategią inteligentnych specjalizacji (por. tab. 5);
- doświadczenia krajowe i zagraniczne.

Tematyka wymienionych podrozdziałów i założenia koncepcji inteligentnej specjalizacji upoważniają do sformułowania następujących pytań:

- jak Doktorant rozumie kategorię *koncepcja*? I czym jest *koncepcja inteligentnej specjalizacji*? Jaka jest różnica między *koncepcja inteligentnej specjalizacji* a *strategią inteligentnej specjalizacji*, o której pisze w podrozdziale 3.2?
- jaka jest różnica między zasadą generalną a zasadą główną, o której pisze na s. 61 i 63-64?
- jak Doktorant rozumie *politykę regionalną w zakresie wzrostu opartego na innowacjach*?

Pytanie takie uzasadnia ewolucja kategorii *innowacyjność*. Obecnie dominuje podejście, w którym atrybut, jakim powinna legitymować się gospodarka, który powinien gospodarce cechować, traktuje się jako priorytet. A jest nim: **innowacyjność i wzrost innowacyjności**. Obydwa atrybuty stanowią jeden z głównych priorytetów rozwojowych we współczesnych dokumentów strategicznych: państwowych, wojewódzkich, kończąc na dokumentach gmin. Wszechobecna innowacyjność jawi się niczym niedościgniony ideał współczesnej gospodarki: innowacyjne przedsiębiorstwa, innowacyjne zamówienia publiczne, innowacyjne państwo, gmina, agencje rządowe ds. innowacyjności itd.

Tymczasem pojęcie *innowacji* (łac. innovare – tworzenie czegoś nowego) jest przede wszystkim procesem, a nie atrybutem. Wprowadził je do nauk ekonomicznych J. A. Schumpeter. Rozumiał on innowacje niezwykle szeroko. Niemniej innowacje częściej definiuje się za M. Porterem jako *pomyślną ekonomicznie eksploatację nowych pomysłów*.

Proces dochodzenia do innowacyjności warto scharakteryzować na przykładzie Bell Labs (powstały w 1925 roku oddział badawczy i wdrożeniowy telekomunikacyjnej korporacji amerykańsko-francuskiej Alcatel-Lucent). Zarząd AT&T nie myślał w perspektywie wyników kwartalnych czy rocznych, ale perspektywicznie. W laboratoriach Bella zatrudnionych było kilkadziesiąt tysięcy naukowców, którzy *cieszyli się olbrzymią wolnością badawczą*. Osiągane wyniki nie musiały mieć żadnego praktycznego zastosowania (Białek, 2013). Kreowanie innowacyjności gospodarki wymaga określonych mechanizmów, które są dalekie od rozpowszechnionej standaryzacji. Wszechobecna *grantomania* i *punktomania* skutecznie zabija twórczość i *wolność naukową*. Steven Chu (fizyk) podejmując pracę w Bell Labs, usłyszał od swojego szefa: *Steve, możesz tutaj robić, co tylko zechcesz, to nawet nie musi być fizyka. Nie rób niczego zbyt szybko. Pierwsze sześć miesięcy spędź na rozmawianiu z innymi pracownikami i na uważnym przyglądaniu się wszystkiemu. Żadnej presji, żadnych konkretnych wymagań, co do wyników. Szefowie Bell Labs wiedzieli, że Chu jest wybitnym naukowcem i jeśli da mu się czas i warunki, to może stworzyć coś wielkiego* (Białek, 2013). Wiele lat później Steven Chu otrzymał Nagrodę Nobla za rozwój metod chłodzenia i pułapkowania atomów laserem, był sekretarzem energii Stanów Zjednoczonych. Ten przykład pokazuje drogę poszukiwania innowacyjności, w miejsce upowszechniania jej jako atrybutu. Rodzi się też pytanie: czy urzędniczo można zaprogramować innowacyjność dla jakiegokolwiek polityki?

Przedmiotem rozdziału czwartego są inteligentne specjalizacje w Polsce. Podejście branżowe i procesowe przy wyłanianiu inteligentnych specjalizacji regionów w Polsce. Autor porusza kwestie związane z podejściem branżowym i procesowym przy wyłanianiu inteligentnych specjalizacji regionów w Polsce, uwarunkowaniami inteligentnych specjalizacji, kryteriami ich wyboru. A także omawia krajowe i wojewódzkie inteligentne specjalizacje. Rozdział ten stanowi interesującą i pracochłonną próbę usystematyzowania inteligentnych specjalizacji w sferze realnej.

Rozdział piąty stanowi empiryczne studium analizy dodatkowych programów wspierających rozwój inteligentnych specjalizacji. Analizą objęto dokumenty strategiczne szesnastu samorządów wojewódzkich oraz analizę regionalnych i ponadlokalnych dokumentów strategicznych. Szkoda, że Doktorant nie dokonał oceny merytorycznej

badanych dokumentów w odniesieniu do założeń operacyjnych koncepcji inteligentnej specjalizacji. Zdaję sobie sprawę z trudności przeprowadzenia takich ocen, gdyż nierzadko merytoryczna ocena takich dokumentów może przekraczać możliwości doktorantów. Analiza przeprowadzonego badania została przedstawiona szczegółowo i rzetelnie, a podkreślić należy że charakteryzuje się dużą pracowitością Doktoranta – co jednoznacznie podkreślam. Sformułowane wnioski zostały wyciągnięte prawidłowo.

W rozdziale szóstym podjęto próbę oceny pierwszych efektów wdrażania inteligentnych specjalizacji w Polsce. Doktorant opisał nową koncepcję prowadzenia polityki rozwoju zawartą w „Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju” jak również wdrażanie projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej na rozwój specjalizacji oraz projekty inwestycyjne zrealizowane w Polsce.

W mojej opinii prezentacja strategii szczebla centralnego, jako nadrzędna, powinna zostać przedstawiona przed prezentacją strategii regionalnych i lokalnych. Wartością dodaną w pracy byłoby rozszerzenie przedstawionych analiz o metodę analizy krytycznej, co sugeruje tytuł rozdziału.

W celu podjęcia dyskusji kieruję następujące zapytania:

- W jakim zakresie rozwiązania koncepcji inteligentnych specjalizacji mają szansę na kształtowanie ładu społeczno-gospodarczego? Zgodnie z zasadą ontologiczną *ad esse non est illatio* (od możliwości do bytu nie ma przenoszenia). Jak praktyka pokazuje wiele koncepcji (w tym koncepcja Mnożnik Cztery, Raport dla Klubu Rzymskiego) w zderzeniu z rzeczywistością – nie zyskało powszechnego zastosowania. Pytanie to jest tym bardziej zasadne w aspekcie podrozdziału *Inteligentna specjalizacja jako szansa na postęp gospodarczy regionów*;
- Na przestrzeni wieków zarówno w nauce, jak i w polityce opracowywanych było wiele koncepcji mających na celu wprowadzenie ludzkości na nowe ścieżki rozwoju. Nie mniej większość tych koncepcji pozostała jedynie zapisami, a w sferze polityki uległa politycznej demencji. Owe wyzwania cywilizacyjne niosące kaganek postępu w praktyce często są mało efektywne. Kwestię tę podejmuje w swojej książce W. Easterly pisząc o filozofii Planistów i Poszukiwaczy (por. W. Easterly, *Brzemie białego człowieka*, PWN, Warszawa 2008). W jakim zakresie koncepcja inteligentnej specjalizacji odpowiada filozofii Poszukiwaczy, a w jakim zakresie filozofii Planistów? I jakie obecnie można zidentyfikować zagrożenia dla realizacji wynikających z niej założeń?

- W jakim zakresie koncepcja inteligentnych specjalizacji utrwała, a w jakim przeciwdziała założeniom modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego?
- O nowości i oryginalności wkładu autorskiego decydują przedmiot dany i zadany. Uprzejmie proszę Doktoranta o wskazanie na nowość i oryginalność dysertacji w powyższym podziale.

Sformułowane uwagi powinny być przyczynkiem do podjęcia przez Doktoranta interesującej dyskusji i do uzupełnienia dostrzeżonych w pracy uchybień.

7. Ocena sformułowanych w rozprawie wniosków

Wiele wniosków szczegółowych Doktorant sformułował w tekście, a inne, bardziej ogólne w zakończeniu (s. 165-170). Są one słuszne i uzasadnione, a także praktycznie przydatne. Zalecam rozróżnienie pomiędzy wnioskami wynikającymi z przeprowadzonych w rozprawie badań, a kompleksowym podsumowaniem rozprawy doktorskiej uwzględniające rozważania teoretyczne.

Ogólnie stwierdzić można, że Doktorant w recenzowanej rozprawie wykazał się dobrą umiejętnością wnioskowania.

8. Charakterystyka doboru i wykorzystania źródeł:

Studium bibliograficzne zawiera 118 pozycji oraz 23 źródła internetowe. Zwracam uwagę na brak rozróżnienia pomiędzy źródłami literaturowymi, aktami prawnymi, dokumentami źródłowymi. Konsekwencją przyjętego celu, sformułowanymi hipotezami i strukturą dysertacji jest zakres cytowanej literatury. Omawiając politykę regionalną Doktorant w głównej mierze skoncentrował się na pozycjach unijnych. W przypadku publikacji pracy zalecam rozszerzenie pracy o pozycje literaturowe z zakresu teorii rozwoju, polityki gospodarczej, rozwoju regionalnego i programowania strategicznego sensu stricto.

9. Ocena formalnej strony pracy (poprawność języka, opanowanie techniki pisania pracy, spis treści, odsyłacze):

Uwagi: Brak redakcyjnej korekty pracy, wiele usterek interpunkcyjnych, błędów stylistycznych, niejednolita czcionka.

Niektóre z podrozdziałów nie zostały sformułowane problemowo: podrozdział 6.2 – *Środki funduszy europejskich*; podrozdział 4.3 – *Kryteria wyboru*;

Powtórzenia: Ostatnie lata przyniosły rewizję i zmianę podejścia do polityki przemysłowej w Unii Europejskiej (s. 17). Ostatnie lata przyniosły rewizję myślenia o polityce regionalnej i przemysłowej Unii Europejskiej (s. 32).

W pracy nie zawarto podsumowania dotyczącego całej dysertacji, a jedynie skupiono się na wnioskach wynikających z przeprowadzonych badań.

10. Wniosek końcowy

Recenzowana rozprawa Pana mgr Łukasza Łaty spełnia wszystkie podstawowe wymogi ustawowe dotyczące prac doktorskich (Ustawa o stopniach i tytule naukowym z dnia 14 marca 2003 roku poz. 65 z późniejszymi zmianami).

Wnioskuje o:

- przyjęcie – przez Radę Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego – rozprawy Pana Mgr Łukasza Łaty jako rozprawy doktorskiej;
- dopuszczenie Pana mgr Łukasza Łaty do publicznej obrony rozprawy.

Syntetycznie rzecz ujmując sformułowany wniosek uzasadniają:

- oryginalność, kompleksowe ujęcie, ale także trudności związane z podjętym tematem;
- jego pracochłonność i wkład w rozwiązanie wielu kwestii obok uwag dyskusyjnych;
- fakt, że we współczesnej nauce upowszechniany jest model badawczy T. Kuhna, który ułatwia standaryzację wielu rozwiązań (z pominięciem tego, że sam T. Kuhn dostrzega w swojej podstawowej pracy ograniczony charakter tego modelu).

